

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด เป็นความพยายามที่จะศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ในด้านการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยเริ่มศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภาตั้งแต่อดีตซึ่งเป็นวิถีการผลิตแบบพอเพียงไปสู่การศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภาในช่วงการเปลี่ยนผ่านภายใต้ระบบทุนนิยม และส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราดในด้านการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน เพื่อจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมนั้น ๆ และส่งผลต่อความเข้มแข็งในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านท่าตะเภาในแบบค่อยเป็นค่อยไป (Transform) อันจะทำให้การดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงชีพของชุมชนไม่เกิดความขัดแย้งกันเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างให้ชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ต่อไป ซึ่งการศึกษานี้ได้นำหลักทฤษฎีปฏิบัติสังสรรค์สัญลักษณ์มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีหนึ่งทางสังคมวิทยาที่แม็ก เวเบอร์ เสนอความเห็นว่าเป็นการเน้นเกี่ยวกับเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ของมนุษย์ในสังคมและสัญลักษณ์ (Symbol) โดยให้ความสำคัญมนุษย์แต่ละคนหรือปัจเจกบุคคล มุ่งค้นหาความหมายในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ ถือว่าการกระทำทางสังคมเป็นการกระทำที่มีความหมายของผู้กระทำ การที่มนุษย์แสดงพฤติกรรมหรือการกระทำออกมาอย่างหนึ่งย่อมมีความหมาย และมีเหตุผลอยู่เบื้องหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ใดที่สามารถเข้าถึงได้โดยการตีความ ก็สามารถนำมาอธิบายอย่างเป็นเหตุและผลได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ในด้านการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับกรอบความคิดหลักในการวิจัย คือ เกษตรกรมีการกระทำระหว่างกันในชุมชนทั้งกระทำระหว่างกลุ่มเกษตรกรด้วยกันเองและกระทำกับกลุ่มอาชีพอื่นในชุมชน และแสดงพฤติกรรมออกมาโดยมีเหตุผลต่อตรงกับตนเองเพื่อให้ตนเองเกิดทางเลือกที่ตนเองคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยวิธีวิทยาของการวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อนำมาสู่การสร้างข้อสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่พัฒนาขึ้นมาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 ราย จากบุคคล 4 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบัน ผู้ที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมในอดีต และผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ทำเกษตรกรรม ช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2548 – เดือนตุลาคม 2549

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากปรากฏการณ์ที่ชาวชุมชนบ้านท่าตะเภาได้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันในชุมชน ได้มีการกระทำระหว่างกันระหว่างกลุ่มอาชีพ จนแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยมีกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดในการประกอบอาชีพ โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ค้นพบจากชุมชนบ้านท่าตะเภาที่มีการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.1 กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกอาชีพ เกษตรกรบ้านท่าตะเภาส่วนใหญ่เลือกที่จะประกอบอาชีพการทำนาตามแบบอย่างบรรพบุรุษ เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชุมชน เกษตรกรมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตทำให้ต้นทุนสูงขึ้น เกษตรกรบางรายที่ขาดทุนก็เลิกทำนาแล้วหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่น อาทิ เลี้ยงกุ้ง ทำงานโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่นาของตนเองนำไปให้ผู้อื่นเช่า

1.2 กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีการทดลองปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละปี พันธุ์ข้าวที่ได้ผลผลิตมากก็จะมีปลูกซ้ำในปีถัดไป แต่ถ้าพันธุ์ใดได้ผลผลิตน้อยเกษตรกรก็จะเลิกปลูกและทดลองปลูกพันธุ์ใหม่ต่อไป และยังใช้วิธีการสังเกตจากนาของเกษตรกรคนอื่นอีกด้วย พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกในบ้านท่าตะเภา คือ ข้าวเจ้าและข้าวหอมมะลิ

1.3 กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกวิธีทำนา การทำนาของเกษตรกรบ้านท่าตะเภาในอดีตเลือกที่จะทำนาดำเพราะได้ผลผลิตที่ดีกว่านาหว่าน แต่ในปัจจุบันเลือกที่จะทำนาหว่านมากกว่านาดำเพราะถ้าทำนาดำต้องใช้แรงงานจำนวนมากจึงต้องมีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นซึ่งจะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต เกษตรกรจึงเลือกเสี่ยงดวงปลูกข้าวแบบนาหว่านแทนการทำนาดำ

1.4 กระบวนการเรียนรู้ในการกำจัดแมลงศัตรูพืชและบำรุงรักษาดิน ในอดีตเกษตรกรไม่มีการกำจัดแมลงศัตรูพืชเพราะมีปริมาณน้อย ไม่ทำความเสียหายมากนัก ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากจึงไม่มีการบำรุงรักษา เมื่อมีการปลูกข้าวซ้ำกันหลาย ๆ ปีโดยไม่มีการบำรุงรักษา ดินเสื่อมคุณภาพจึงเกิดขึ้น เกษตรกรมีการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ จึงทำให้

เกิดการท่าเกษตรแยกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มเกษตรกรกรอินทรีย์ที่ทำการเกษตรกรโดยเน้นในเรื่องธรรมชาติ และกลุ่มเกษตรแบบเคมี คือ การท่าเกษตรกรโดยใช้สารเคมี

1.5 กระบวนการเรียนรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นในช่วงที่เกษตรกรประสบปัญหาการราคาข้าวตกต่ำ กลุ่มผู้นำชุมชนได้แก้ปัญหาโดยการจัดทำกลุ่มผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องหอมมะลิเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้า ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นสินค้าโอท็อปของตำบลหนองเสม็ด

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนท่าตะเภาเกิดขึ้นได้โดยอาศัยปัจจัยพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

2.1 บรรพบุรุษ เป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถต่าง ๆ รวมทั้งบุคลิกภาพ ความเชื่อ และทัศนคติของสมาชิกในครอบครัว

2.2 สภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

2.3 ความล้มเหลว ความล้มเหลวเป็นแรงผลักดันในเกษตรกรและชาวชุมชนท่าตะเภาเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาและเลือกตัดสินใจ โดยเกษตรกรที่ไม่อาจทนต่อความล้มเหลวได้ก็จะหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นที่คิดว่าเหมาะสมกับตนและสามารถเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวได้ เกษตรกรที่ยังคงประกอบอาชีพการทำนาได้หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

2.4 แรงผลักดันจากตัวผู้นำ ชาวชุมชนท่าตะเภาให้ความเคารพและศรัทธาในตัวผู้นำเป็นอย่างมาก ไม่ว่าผู้นำจะชี้แนะหรือให้ปฏิบัติอย่างไร ชาวชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ชาวชุมชนท่าตะเภาได้รับการถ่ายทอดความรู้บางอย่างหรือได้นำแนวคิดของผู้นำชุมชนมาประยุกต์ใช้กับชีวิตของตนจนเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้

3. แหล่งการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรและชาวชุมชนท่าตะเภาได้เรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการจากแหล่งการเรียนรู้ต่อไปนี้

3.1 การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ โดยการถ่ายทอดประสบการณ์ต่อกันมาหลาย ๆ รุ่น

3.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการสังเกตและทดลองปฏิบัติจนเกิดเป็นความรู้แบบใหม่

3.3 การเรียนรู้จากผู้นำและผู้เชี่ยวชาญ โดยการขอคำแนะนำจากบุคคลกลุ่มนี้

3.4 การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหมู่เกษตรกรด้วยกันเอง โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิธีแก้ปัญหาซึ่งกันและกัน

4. ขั้นตอนของการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยขั้นตอน 5 ขั้น ดังนี้

4.1 ขั้นการรับรู้และตระหนักในปัญหา เป็นขั้นที่ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นรับรู้ปัญหาร่วมกัน

4.2 ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา เป็นขั้นที่ทำการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากปัญหาดังกล่าว

4.3 ขั้นการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นขั้นที่ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา

4.4 ขั้นการดำเนินการแก้ไขปัญหา เป็นขั้นที่ต้องนำวิธีการแก้ไขปัญหาที่ได้เลือกมาแล้วนั้นจากขั้นตอนการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหามาปฏิบัติ

4.5 ขั้นประเมินผลการแก้ไขปัญหา เป็นขั้นที่ตรวจสอบว่าวิธีการที่แก้ไขปัญหานั้นได้ผลเป็นเช่นไร สามารถนำมาแก้ปัญหามากน้อยเพียงใด และสมควรมีการปรับปรุงหรือไม่

5. ปัญหาที่มากกระทบชุมชน

5.1 ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นปัญหาระหว่างกลุ่มอาชีพสองกลุ่ม คือ อาชีพประมงและเกษตรกรโดยมีสาเหตุอันเนื่องมาจากชาวประมงที่ประกอบอาชีพทำนาถุ้งนั้น พื้นที่ในการทำนาถุ้งเป็นพื้นที่ที่ติดกับนาข้าวของเกษตรกร ในการทำนาถุ้งชาวประมงได้มีการใช้สารเร่งการเจริญเติบโตในปริมาณที่สูงเพื่อให้ถุ้งมีขนาดใหญ่เป็นผลให้ดินมีความเป็นกรดซึ่งไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชหรือข้าว เกษตรกรผู้ที่ทำนาใกล้กับนาถุ้งก็เกิดความกังวลว่าที่นาของตนจะเกิดความเป็นกรดตามไปด้วยเพราะมีพื้นที่ใกล้กัน เกษตรกรกลัวว่าผลผลิตที่ได้จะมีปริมาณที่น้อยไม่คุ้มกับเงินที่ได้ลงทุนไป จึงมีการใช้สารเคมี คือ สารจำพวกยาฆ่าแมลง และปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากจนเกินมาตรฐานกำหนด เพราะคิดว่ายิ่งใส่มากจะทำให้ได้ผลผลิตที่มากและจะได้เงินมากตามไปด้วย เมื่อถึงช่วงที่ฝนตกน้ำจากนาข้าวก็จะไหลลงสู่นาถุ้งบางส่วนและลงไปสู่ป่าชายเลน สารเคมีที่ตกค้างจากนาข้าวก็ไหลไปพร้อมกับน้ำฝนด้วย ถุ้งที่ชาวประมงเลี้ยงไว้เกิดการตายเป็นจำนวนมาก และสัตว์น้ำบริเวณป่าชายเลนก็ตายเป็นจำนวนมากเช่นกัน เป็นผลให้ชาวประมงเกิดความไม่พึงพอใจและกล่าวโทษว่าเกษตรกรทำให้ตนเองขาดทุน และชาวประมงคนอื่น ๆ ก็ต้องออกไปหาสัตว์น้ำในที่ที่ไกลขึ้นเพราะสัตว์น้ำในบริเวณที่ใกล้ ๆ หายากขึ้น ชาวประมงเกิดการหวงพื้นที่ป่าชายเลนเพราะเป็นที่ที่ตนเองต้องใช้ทำมาหากินและตอนนี้เริ่มหาได้ยากขึ้น เกษตรกรหรือผู้ที่อพยพมาใหม่ไม่สามารถเข้าไปหาสัตว์น้ำได้เหมือนเดิมดังเช่นในอดีตเพราะกลัวจะเกิดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น ส่วนฝ่ายเกษตรกรก็กล่าวโทษชาวประมงว่าเป็นผู้ที่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพเพราะมีการใช้สารเร่งการเจริญเติบโตมากเกินไป นาของตนเองอยู่ใกล้นาถุ้งจึงเสื่อมคุณภาพไปด้วย และชาวประมงยังมีการตัดไม้ในพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อนำไปทำถ่านเพื่อขายให้กับ

นายทุนด้วย จนปริมาณป่าชายเลนมีปริมาณที่ลดลงอย่างรวดเร็ว

5.1.1 กระบวนการปรับตัวของชุมชนหลังเผชิญกับปัญหา

หลังจากเกิดปัญหาความขัดแย้งในการประกอบอาชีพของกลุ่มอาชีพทั้งสอง กลุ่มอาชีพทั้งสองได้มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในการหาเลี้ยงชีพของตน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

5.1.1.1 ขั้นแบ่งพวกหมู่ กลุ่มอาชีพทั้งสองได้เริ่มชักชวนกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกันให้อยู่ข้างเดียวกับตนเอง ถึงแม้ว่าบางคนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งนั้นก็ตาม แต่หากได้ชื่อว่าประกอบอาชีพเดียวกันก็ให้ถือว่าเป็นพวกเดียวกัน

5.1.1.2 ขั้นลงมือปฏิบัติการ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ต่างฝ่ายต่างลงมือปฏิบัติการประกอบอาชีพของตน ไม่ยุ่งเกี่ยวซึ่งกันและกัน ไม่มีการพบปะพูดคุยกัน หากเห็นว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดกระทำในสิ่งที่ตนเองไม่พึงพอใจก็ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันอย่างเช่นเมื่อตอนที่เกิดปัญหาในระยะแรก ๆ

5.1.1.3 ขั้นการขยายตัว กลุ่มอาชีพทั้งสองเริ่มที่จะมองหาพวกหมู่เพิ่มขึ้นโดยการชักชวนผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ในชุมชน เข้ามาเป็นพวกพ้องของตน

5.1.1.4 ขั้นเกิดอำนาจต่อรอง หลังจากแต่ละฝ่ายต่างต่างมีพวกพ้องของตนแล้ว หากฝ่ายใดมีจำนวนสมาชิกที่มากกว่า หรือสมาชิกเป็นผู้ที่มีอิทธิพลฝ่ายนั้นก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจที่จะกำหนดการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

5.1.2 กระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

ท่านเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนทั้งทางธรรมชาติและโดยตำแหน่ง เห็นควรว่าควรจะมีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในชุมชนจึงได้ปรึกษหารื้อกันอย่างเร่งด่วน จนในที่สุดก็สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งลงได้โดยมีกระบวนการแก้ไขอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

5.1.2.1 กลุ่มอาชีพทั้งสองรับรู้ถึงสภาพปัญหาวิกฤตการความล้มเหลวในกิจกรรมของชุมชน โดยขั้นตอนนี้เป็นการรับรู้จากระดับบุคคล แล้วจึงมีการขยายผลนำไปสู่การรับรู้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน

5.1.2.2 ขั้นชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นร่วมกัน เป็นการชี้ให้บุคคลในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเร่งแก้ปัญหาคความขัดแย้งที่จะทำให้ปัญหาวิกฤตการของชุมชนลดระดับลง

5.1.2.3 ขั้นสร้างภาพที่เป็นไปได้และแนวปฏิบัติ เป็นการทำให้บุคคลในชุมชนมองเห็นภาพความเป็นไปได้ชัดเจน อันเป็นการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติว่าทุกคนในชุมชนต้องปฏิบัติอย่างไร และผลของการปฏิบัติจะก่อให้เกิดผลเช่นไรกับชุมชนบ้าง

5.1.2.4 ขึ้นวางเงื่อนไข จะเป็นการวางมาตรการทางสังคมโดยชุมชนจะกำหนดแนวปฏิบัติในการประกอบอาชีพที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา

5.1.2.5 ขึ้นเชิญชวนปฏิบัติและตอกย้ำ เป็นกระบวนการที่กำหนดให้กลุ่มอาชีพทั้งสองปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง นอกจากนั้นยังมีการเตือนกันเองระหว่างคนในชุมชนในเรื่องของการประกอบอาชีพและความสามัคคีในชุมชน

5.2 ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ปัญหาที่พบจากการประกอบอาชีพการทำนาเริ่มเกิดขึ้นเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชุมชน โดยคนในชุมชนมีความต้องการในการบริโภคเทคโนโลยีมากขึ้น เกษตรกรก็เช่นเดียวกัน ในอดีตมีการผลิตแบบพอเพียง ปลูกข้าวเพื่อไว้กินในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันนับตั้งแต่ช่วงภายหลังการเปลี่ยนผ่านมานั้น เกษตรกรมีการหันเหแนวการผลิตไปเพื่อการค้า มีการเร่งผลผลิตและแข่งขันกันผลิตมากขึ้น ความเห็นแก่ตัวก็เริ่มเกิดขึ้น ต่างฝ่ายต่างก็อยากผลิตข้าวให้ได้มากจึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา หมอคิดหรือลุงจู้ได้สังเกตเห็นถึงปัญหาจึงได้มาสอดแทรกให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องของการทำเกษตรอินทรีย์ มีเพียงบางคนเท่านั้นที่เชื่อและกระทำตามคำแนะนำจึงเป็นผลให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มเกษตรกรเป็น 2 ฝ่าย

5.1.1 กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มนี้ใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยพืชสดในการเร่งการเจริญเติบโต มีการปลูกพืชหมุนเวียนและพืชชนิดอื่น ๆ ตามคันนาและใช้วิธีให้ธรรมชาติจัดการกันเองหรือเป็นไปตามกลไกของระบบนิเวศในการกำจัดศัตรูพืช

5.1.2 กลุ่มเกษตรกรเคมี กลุ่มนี้เป็นกลุ่มซึ่งได้รับการครอบงำจากอิทธิพลของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปในสังคมปัจจุบัน มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มผลผลิตข้าว และมีการใช้ยาฆ่าแมลง กากชา ในการกำจัดแมลงศัตรูพืช และหอยเชอรี่

5.2.1 กระบวนการตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิต

รูปแบบการผลิตของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา มี 2 รูปแบบ คือ การทำเกษตรอินทรีย์และการทำเกษตรแบบเคมี ซึ่งเกษตรกรมีขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิตดังนี้

5.2.1.1 ขึ้นรับรู้ถึงสภาวะการผลิต ขึ้นนี้เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรได้มีการรับรู้ถึงศักยภาพในการผลิตทั้ง 2 รูปแบบว่ามีส่วนดีและส่วนด้อยอย่างไร มีความยากง่ายในการลงมือปฏิบัติอย่างไร และมีความเป็นไปได้ในการผลิตในไร่นาของตนอย่างไร

5.2.1.2 ขั้นการคาดหมายผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ขั้นนี้เป็นการคาดหมายผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากรูปแบบการผลิตทั้งสองว่ามีผลกระทบในด้านต่าง ๆ อย่างไร ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและชุมชนอย่างไร และแต่ละรูปแบบมีความเสี่ยงทั้งในด้านสุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างไร

5.2.1.3 ขั้นการหาเหตุผลต่อรอง ขั้นนี้เป็นขั้นที่มีการหาเหตุผลมาต่อรองกับตนเองเพื่อให้ได้เหตุผลที่มีน้ำหนักพอที่จะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิตอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยแต่ละกลุ่มมีเหตุผลต่อรองดังนี้

5.2.1.3.1 กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ มีความเห็นว่าการทำเกษตรแบบอินทรีย์เป็นการรักษาสภาพแวดล้อม โดยใช้วิธีการทางธรรมชาติจัดการกันเองในเรื่องของการกำจัดแมลงศัตรูพืช ไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีให้ดินเปลี่ยนและไม่ทำลายสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วย ในด้านการบำรุงรักษาดินก็ใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสดเพราะไม่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพจึงไม่ต้องมาแก้ปัญหาในภายหลัง การผลิตแบบนี้มีแต่ประโยชน์และได้รับสิ่งที่ดี ไม่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและไม่เป็นการสร้างบาปอีกด้วย

5.2.1.3.2 กลุ่มเกษตรกรเคมี มีความเห็นว่าการทำเกษตรแบบอินทรีย์ได้ผลช้ากว่าจะได้ผลผลิตในแต่ละฤดูกาลคงใช้เวลานาน และผลผลิตที่ได้คงจะน้อยไม่คุ้มกับความเหนื่อยยากที่ได้ลงมือกระทำไป ส่วนการผลิตแบบเคมีมีความสะดวกสบายถึงแม้ว่าจะต้องมีการลงทุนสูงกว่าแต่ถ้าเทียบกับความสะดวกสบายแล้วยินดีที่จะทำเกษตรแบบเคมีดีกว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการผลิตแบบเคมี คือดินเสื่อมคุณภาพก็เป็นปัญหาที่แก้ได้ไม่ยาก โดยนำปูนขาวผสมลงไปในดินก็จะทำให้ดินมีสภาพที่ดีขึ้น และสามารถปลูกข้าวได้ต่อไป

5.2.1.3.3 ขั้นลงมือปฏิบัติ ขั้นนี้เป็นขั้นของการปฏิบัติตามวิถีทางของการเลือกรูปแบบการผลิตจากเหตุผลที่เกษตรกรได้นำมาต่อรองกับตนเองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผลปรากฏว่าเกษตรกรบ้านท่าตะเภาเลือกที่จะทำเกษตรแบบเคมีมากกว่าเกษตรแบบอินทรีย์

6. วิถีคิดที่เกิดจากบรรพบุรุษ

บรรพบุรุษเป็นผู้ถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ สืบต่อกันมาตามวิถีทางของแต่ละบุคคล ซึ่งการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษนี้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ และส่งผลต่อวิถีคิดในการประกอบอาชีพบางเรื่องของเกษตรกรซึ่งได้แก่ การเลือกประกอบอาชีพซึ่งประชากรของบ้านท่าตะเภาส่วนใหญ่ เลือกที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทำนาเป็นหลักตามแบบอย่างบรรพบุรุษ

7. วิถีคิดที่เกิดจากความเชื่อ

ในสมัยอดีตเกษตรกรบ้านท่าตะเภามีความเชื่อและยึดมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพก็คือพิธีการไหว้พระแม่โพสพ เกษตรกรเชื่อว่าถ้าทำพิธีนี้สำเร็จฤดูฝนไปด้วยดี พระแม่โพสพจะคลบนาคทำให้ข้าวในนาของตนเจริญงอกงาม มีผลผลิตที่มากเป็นที่น่าสนใจ

แต่ในยุคปัจจุบันกาลเวลาเปลี่ยนไป ความเชื่อเหล่านี้ก็ค่อย ๆ เลือนหายไป วิธีคิดในเรื่องของความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการเพิ่มผลผลิต อย่างเช่นในอดีตอีกแล้ว เพราะในปัจจุบันนี้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยเพิ่มผลผลิตที่ทันสมัยที่สามารถเร่งการเจริญเติบโตของต้นข้าวให้งอกงามและออกรวงที่เหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่งได้เช่นกัน ปัญหาในนาข้าวก็แก้ไขได้ไม่ยาก ไม่ต้องเสียเวลา หาซื้อและใช้สะดวก ไม่เปลืองแรง หากยังคงทำตามประเพณีที่เคยกระทำอย่างเช่นในอดีตเกรงจะทำให้เสียเวลาโดยใช่เหตุ

8. วิธีคิดที่เกิดจากความเสี่ยง

ความเสี่ยงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีวิธีคิดที่แตกต่างกันออกไป และเลือกที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบนพื้นฐานของสถานะความเสี่ยงในขณะนั้น ในสมัยก่อนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการเลือกที่จะทำนาดำมากกว่านาหว่านด้วยเหตุผลที่ว่าการทำนาดำได้ผลผลิตที่แน่นอนกว่านาหว่าน ถึงแม้ว่าการทำนาดำจะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก แต่ในสมัยนั้นการที่จะขอแรงจากเพื่อนบ้านหรือผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้มาช่วยเหลือนั้นทำได้ง่ายและไม่ต้องมีการว่าจ้าง ถ้าหากเกษตรกรเลือกทำนาหว่านจะเป็นการเสี่ยงเกินไป เพราะการทำนาหว่านได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอน มากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งการทำนาแบบนี้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เกษตรกรจึงไม่เลือกทำ

แต่ในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกที่จะทำนาหว่านแทนการทำนาดำเพราะเกษตรกรเปลี่ยนแนวการผลิตแบบยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้า มีการขยายขนาดการผลิตและในระบะนี้การที่จะขอแรงจากเพื่อนบ้านเหมือนเช่นแต่ก่อนทำได้ยากขึ้น เพราะเกษตรกรทุกคนต้องแข่งขันกันผลิต และหากจะเพิ่มแรงงานในการทำก็ต้องไปจ้างบุคคลอื่นให้เข้ามาช่วย ถึงแม้ว่านาดำจะได้ผลผลิตที่แน่นอนได้ปริมาณข้าวมาก แต่ถ้านึกถึงต้นทุนที่สูงขึ้นเพราะต้องมีการว่าจ้างเกษตรกรก็เลือกที่จะเสี่ยงเพราะในบางครั้งการทำนาหว่านก็ได้ผลผลิตที่มากได้เช่นกัน

9. วิธีคิดที่เกิดจากเทคโนโลยี

เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในชุมชนบ้านท่าตะเภาในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน เกษตรกรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการประกอบอาชีพโดยมีการใช้รถไถนาแบบเดินตามแทนควาย เกษตรกรทุกครัวเรือนได้ขายควายเพื่อนำเงินไปซื้อรถไถนาแบบเดินตาม ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้ายังคงใช้ควายในการทำจะทำไมทันเกษตรกรคนอื่น ๆ เพราะในขณะนี้ทุกครัวเรือนมีการแข่งขันกันผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มาก ถ้ายังคงใช้ควายอยู่อาจจะผลิตได้น้อยกว่าคนอื่น

10. วิธีคิดที่เกิดจากความเกรงกลัวต่อบาป

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีความเชื่อในเรื่องของบาปกรรมกลัวว่าบาปกรรมจะตามทันและจะส่งผลย้อนกลับสู่คนในครอบครัว โดยเกษตรกรเชื่อว่าการกำจัดแมลงศัตรูพืชไม่จำเป็นต้องกระทำเองโดยใช้ยาฆ่าแมลงหรือกากชาเพราะสารเหล่านี้เป็นอันตรายทั้งต่อสุขภาพของเกษตรกรเองหากไม่มีการป้องกันและจัดการที่ดี และอาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคหากมีสารตกค้างในข้าว การกำจัดแมลงศัตรูพืชโดยใช้วิธีให้ธรรมชาติจัดการกันเองก็เป็นวิธีที่มีมาโดยธรรมชาติซึ่งก็เป็นวิธีที่ดีอยู่แล้วไม่ควรทำลายสมดุลแห่งธรรมชาติ นอกจากนี้ยังไม่เป็นการสร้างบาปให้กับตนเองและครอบครัวอีกด้วย

11. วิธีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย

วิธีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบายนั้น เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ทำเกษตรกรรมแบบเกษตรเคมี เกษตรกรกลุ่มนี้มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มผลผลิต มีการใช้ยาฆ่าแมลงและกากชาในการกำจัดแมลงศัตรูพืช โดยเกษตรกรกลุ่มนี้ให้ความเห็นว่าการทำด้วยวิธีนี้มีความสะดวกสบาย ประหยัดเวลา สามารถหาซื้อมาใช้ได้ง่ายและได้ผลดี ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงน้อยสามารถแก้ไขได้

12. วิธีคิดที่เกิดจากความต้องการเงิน

เงินเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในช่วงที่กระแสของระบบทุนนิยมเข้ามาในชุมชนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าตะเภาก็เป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ต้องการเงินเพื่อตอบสนองความต้องการของตน เกษตรกรมีการเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบพอเพียงไปเป็นการผลิตเพื่อการค้า เกษตรกรมีความเชื่อว่าการใช้ปุ๋ยในปริมาณมากจะทำให้ได้ผลผลิตมาก จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่สูงเกินมาตรฐานกำหนด และมีการใช้ยาปราบศัตรูพืชเพื่อให้ต้นข้าวไม่ถูกทำลาย ผลที่ตามมาคือเกิดปัญหาความขัดแย้งกับกลุ่มอาชีพประมง

นอกจากนี้เกษตรกรบางรายมีการเก็บผลผลิตไว้เพื่อรอขายให้กับพ่อค้าที่ให้ราคาสูงกว่าคนอื่น ๆ แม้ว่าการกระทำแบบนี้จะเสี่ยงต่อการเกิดความขาดหน่วงกันระหว่างพ่อค้าแต่เกษตรกรก็เลือกที่จะทำเพราะต้องการให้ได้เงินมากที่สุด

13. วิธีคิดที่เกิดจากความไว้วางใจ

สังคมของชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นสังคมระบบเครือญาติ ซึ่งชาวชุมชนบ้านท่าตะเภาจะให้ความไว้วางใจญาติของตนเองเป็นอย่างมาก ความไว้วางใจในญาติที่พี่น้องของตนทำให้เกิดวิธีคิดกับเกษตรกรบางรายโดยมีการขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับญาติและคนที่สนิทสนมเพราะเชื่อว่าคนเหล่านี้ต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่มีการคดโกงต่อตน ถึงแม้ว่าจะให้ราคาเท่าไรก็จะขายผลผลิตให้

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราดนั้นพบว่าผลการศึกษาที่ได้มีความสอดคล้องกับผลงานของศาสตราจารย์ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาแบบดั้งเดิม และการแก้ปัญหาอย่างมีความหวังเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด กล่าวคือ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรและคนในชุมชนมีการแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่ต่างกัน โดยการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ มาจากพื้นฐานวิถีคิดที่มีในตนเองที่แตกต่างกัน ทุกคนพยายามที่จะหาเหตุผลต่อรองกับตนเองเพื่อให้เกิดทางเลือกที่ตนคิดว่าดีที่สุด เหมาะสมที่สุด กับช่วงเวลาในขณะนั้น การแสดงพฤติกรรมดังกล่าวในบางครั้งก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นและสังคมของชุมชน ซึ่งผลกระทบนั้นเกิดจากการกระทำระหว่างกันของกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลที่เกิดจากการกระทำระหว่างกันของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรและกลุ่มผู้ประกอบการประมงที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดการแสดงพฤติกรรมที่นำไปสู่ผลกระทบที่เป็นปัญหาของชุมชน จากชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรทุกคนมีอิสระเสรีในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม มีความความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมของชุมชน แต่ด้วยยุคสมัยที่เป็นปรากฏการณ์เข้ามากระทบได้นำความเจริญเข้ามาและอิทธิพลของระบบทุนนิยมเป็นผลให้เกษตรกรและคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับความสะดวกเหล่านั้น มีการเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนองความต้องการของตน ต้องเรียนรู้ต่อผู้ดี้นรนเพื่อความอยู่รอดในสังคมที่เปลี่ยนไป การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีคิด กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภาแห่งนี้มีความเกี่ยวโยงกันเป็นวัฏจักร ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่ากระบวนการเรียนรู้นำไปสู่วิถีคิดหรือวิถีคิดนำมาสู่การเกิดกระบวนการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรในแต่ละช่วงมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการแสดงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของบุคคลในชุมชนที่เป็นไปในทางที่ดีงามและสร้างสรรค์ และที่สำคัญที่สุดคือการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ต้องเป็นไปในทางเดียวกันหรือมีความสามัคคีกันจึงจะเป็นชุมชนที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราดค้นพบว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดให้เกษตรกรเกิดกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดนั้น มีดังนี้

1. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร

1.1 บรรพบุรุษ

1.2 สภาพแวดล้อม

- 1.3 ความล้มเหลว
- 1.4 แรงผลักดันจากผู้นำชุมชน
2. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดวิถีคิดของเกษตรกร
 - 2.1 บรรพบุรุษ
 - 2.2 ความเชื่อ
 - 2.3 ความเสี่ยง
 - 2.4 เทคโนโลยี
 - 2.5 ความเกรงกลัวต่อบาป
 - 2.6 ความสะดวกสบาย
 - 2.7 เงิน
 - 2.8 ความไว้วางใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นชุมชนที่ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการแก้ปัญหาของชุมชน ผู้นำชุมชนจึงควรได้รับการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในชุมชน การประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม กระบวนการแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ การสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชนเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปถ่ายทอดให้กับชาวชุมชนท่าตะเภา ให้ชาวชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสม และเกิดเป็นพฤติกรรมที่ดีงามไม่เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างกันซึ่งเป็นผลให้กิจกรรมในชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่น

1.2 ชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นชุมชนที่ขาดผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ อยู่มาก รัฐควรเร่งพัฒนาชุมชนโดยการส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำการเพื่อให้ความรู้ในด้านต่างๆ และเป็นที่ปรึกษาปัญหาให้กับชาวชุมชนท่าตะเภา ควบคู่ไปกับผู้นำชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการประกอบอาชีพ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาชีพ ควรจัดให้มีโครงการในการพัฒนาในชุมชน และติดตามผลของโครงการอย่างต่อเนื่อง

1.3 ทรัพยากรหลักที่สำคัญของชุมชน คือ ป่าชายเลน รัฐควรออกมาตรการเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน เพราะในขณะนี้การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในชุมชนยังไม่มี การควบคุมและตรวจสอบที่รัดกุมทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนลดจำนวนลง และในอนาคตปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มอาชีพอาจจะย้อนกลับมาดังเช่นในอดีต

1.4 ควรมีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์สื่อและนวัตกรรมทางการเกษตร รวมทั้งกระบวนการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรของชาวชุมชนท่าตะเภาเพื่อจัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาปลูกจิตสำนึกและวิถีคิดที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นหลังให้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากปัญหาของชุมชนในอดีต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานวิจัยที่ได้มีการนำแนวคิดทฤษฎีปฏิบัติสังสรรค์สู่คุณลักษณะมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษากระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลของการศึกษาค้นคว้าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการเป็นข้อมูลพื้นฐานให้เกิดการพัฒนาชุมชนบ้านท่าตะเภาให้มีความเข้มแข็ง โดยอาจจะมีการวิจัยและพัฒนาไปเป็นการจัดการให้การศึกษา การฝึกอบรม การสร้างสื่อ หรือจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากได้นำกรอบแนวคิดดังกล่าวไปศึกษาปรากฏการณ์ในลักษณะเดียวกันในชุมชนอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างกันไปในแง่ของเงื่อนไขทางวัฒนธรรม เพื่อตรวจสอบและพัฒนาข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าให้มีความชัดเจนมากขึ้น